

Vas János Panyiga-életútinterjú

Készítette: Jávorszky Béla Szilárd

A beszélgetés időpontja: 2018. május 16., Budapest

Szerkesztett, tömörített, kiegészített, lábjegyzetelt változat.

Jávorszky Béla Szilárd:

Pesti vagy?

Vas János Panyiga:

Én már igen, de mindkét szülőm falun született. Apám egy Felső-Tisza-vidéki ortodox zsidó család sarja, édesanyám rokonai jászok és ditrói székelyek. Édesapám még Weinberger Ernő néven született a ma már Vásárosnaményhoz tartozó Gergelyiugornyán, a nagyszüleim (vagy az ő szüleik, nagyszüleik) vélhetően Galíciából érkeztek ide. Én már nem találkoztam velük, mert a háború előtt – még a soá¹ előtt – meghaltak. Ahogy apám önéletrajzából tudom, a nagyapám szabóként dolgozott a faluban. Nagyon csórók voltak, nyáron napszámosként keresték meg a télire valót. Ma már nehéz elképzelni egy vidéki ortodox zsidót, amint kaftánban, pajesszel kapálni és kaszálni megy, de ők így éltek. Apám büszke volt rá, hogy minden mezőgazdasági munkát el tud végezni.

Jávorszky Béla Szilárd:

Apád hogyan került a fővárosba?

Vas János Panyiga:

Szobafestő inasként jött fel az egyik féltestvéréhez – amúgy tizenhárman voltak testvérek, két feleségtől. Egyetlen nagynénémet ismertem, ő a sachsenhauseni koncentrációs táborba került, de valahogy életben maradt. A család jó része viszont nem élte túl a holokausztot, aki igen, az jórészt külföldre került. Apám volt a családban a második legfiatalabb, akit aztán a „tőkés” féltestvére elkergetett, miután az egyik sztrájknál a segédek pártját fogta. Később belekeveredett a munkásmozgalomba is. A második világháború alatt munkaszolgálatra vitték, az egyik felvidéki gyűjtőtáborból viszont másod- vagy harmadmagával sikerült megszöknie. Csatlakozni akartak a partizánokhoz, de nem sikerült kapcsolatot találniuk hozzájuk, így visszavergődtek Budapestre. Itt az egykori szakszervezeti kapcsolatait felhasználva bujkált, bár tudtommal a fegyveres ellenállásban nem vett részt. Gyerekkoromban Apró Antal² küldött nekünk mindig karácsonyi ajándékot – a sofőrje télapónak öltözve hatalmas nylonzsáknyi édességet hozott fel ilyenkor. Apám vélhetően az ő sejtjének tagja lehetett a háború alatt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Pesten élte át az ostromot?

Vas János Panyiga:

Nem, Ceglédnél. Még azelőtt átment az oroszokhoz, hogy azok elérték volna a fővárost. De hiába közölte, hogy partizán – gondolom, minden második elfogott magyar ezt állította –, hadifogolytáborba került, és a családi legenda szerint, amikor az elvtársai érte jöttek, hogy kimentsék, ő azt mondta, hogy meg akarja nézni a nagy Szovjetuniót. Így három évet töltött hadifogolyként Arhangelszkben, ahol főként bálnaszíron éltek. Állítólag a

¹ A héberül csapást, veszedelmet jelentő szó a második világháború óta a zsidó holokauszt szinonimája.

² Apró Antal (1913–1994) kommunista politikus, miniszter, SZOT-főtitkár. 1971 és 1984 között a Magyar Népköztársaság Országgyűlésének elnöke.

lakosság többet éhezett, mint ők, merthogy nekik biztosították a fejadagot, azoknak meg nem, úgyhogy a drótkerítésnél gyakran tőlük koldultak. Amikor 1948-ban hazaengedték, ifjú mozgalmárként beiskolázták, katonatiszt lett, és bekerült a hadügyminisztériumba. Úgy nézz rám, hogy én személyesen ismertem Puskásékat, mivel a sportrészleggel apám foglalkozott, és az Aranycsapat játékosaival számos közös ebéden vettem részt. Persze egészen kisgyerek voltam, csak homályos emlékképeim vannak. Állítólag egy ilyen ebéden biztattak, mondják valami vicceset, mire én azt kiabáltam: „Hajjá Fjadi!” Ezen jót röhögtek. Aztán apám 1956-ban elesett.

Jávorszky Béla Szilárd:

Melyik oldalon?

Vas János Panyiga:

Egyértelműen a kommunista kormány oldalán (mert Nagy Imre kormánya kommunista volt!), csak akkoriban az nem volt világos, hogy a kormány éppen kinek az oldalán áll. Először a Magyar Rádiót védte, onnan a honvédtiszteket, kiskatonákat még kiengedték (az ávósokat viszont kinyírták), majd bevonult a pasaréti Petőfi Akadémiára. (Később ennek közvetlen szomszédságában, a Hidász utcában voltam katoná.) Onnan járőröztek rendszeresen. Hol lőttek egymásra a Széna tériekkel, hol meg ölelkeztek. Mígnem október 28-án, éjszakai járőrként a Budakeszi utat ellenőrizte, hogy a kormány parancsának megfelelően ne hozhassanak be fegyvereket a fővárosba. Mikor három teherautónyi határőr megjelent, kiállt az útra, hogy megállítsa őket. A katonák azonban rálőttek, haslövést kapott, és mire a kórházban megműtötték volna, elvérzett. Harmincöt éves volt ekkor, én pedig három. Érdekes, hogy az előző rendszerben is hősi halottnak számított, és a rendszerváltozás után is mártírként kezelték. Amúgy hithű kommunista volt, biztos, hogy a felkelők ellen harcolt volna, pláne a Köztársaság téri lincselések után.

Amúgy egész gyerekkoromban egy forgó lövegtornyú harckocsiról álmodtam. Aztán kiderült, hogy amikor a húgommal már terhes anyámat és engem a Széna téren megállítottak a felkelők, a parancsnok, Szabó bácsi felkapott, ringatott és mutogatott nekem egy tankot. Nagyjából ennyi emlékem van '56-ról.

Jávorszky Béla Szilárd:

Említetted, hogy édesanyád apai ágon ditrói székely volt. Mit lehet tudni az ő családjáról?

Vas János Panyiga:

Az anyai nagyapámat, Jakab Károlyt szintén nem ismertem, ő is meghalt még a háború előtt. A családi legenda szerint a dédanyám, Benedek Sára a Kendeffy grófnál szolgálóként dolgozott, nagyapám a gróf törvénytelen fia volt, akit aztán kisvadászként maga mellett nevelt fel, az anyját pedig férjhez adta egy Jakab József nevű özvegyemberhez. Nagyapám az első világháborúban bevonult, többek között Palesztinában szolgált, ahol megtanult törökül, arabul és héberül is. Anyám szerint néha azt álmodta, hogy a sivatagban van, felpattant és megivott egy vödör vizet. Később is nagy csavargó lehetett, állítólag az újpesti kikötőben minden nációval szót tudott érteni. Aztán a Székely Hadosztályba³ került, harcolt a Tiszánál a románok ellen, de amikor az egység átállt – később finoman úgy mondták, hogy letette a fegyvert –, nagyapám megszökött, és bányász lett Magyarországon.

³ Székely Hadosztály volt a neve annak a katonai egységnek, amelyet 1918. december 1. után, az Erdélybe betört román csapatok elleni védekezésért hoztak létre Kolozsváron, a Kolozsvári Hadosztály együtt maradt törzséből (a 38. magyar hadosztály székely katonáiból), amelyhez csatlakoztak más alakulatok. A Székely Hadosztály négyszáz tisztből és négyezer közlegényből állt.

Úgyhogy anyám és a két nagybátyám mind más bányatelepen születtek. Később anyám egy békési sváb parasztesaládkhoz került lelelengyerekeknek, de még mielőtt örökbe fogadták volna, nagyapám érte ment és visszahozta.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért lett lelelengyerek?

Vas János Panyiga:

Mert nagyapám hol volt, hol nem volt, a nagy gazdasági válság ideje hol talált munkát, hol nem. Nagyanyám meg nem tudta eltartani a három gyereket. Ő az egyetlen a nagyszüleim közül, akit személyesen ismertem, haláláig, 1963-ig velünk lakott. Jászsági cselédcsaládba született, az anyja katolikus, az apja református volt, uradalomról uradalomra vándoroltak, és miután egyik egyház sem engedte, hogy összeházasodjanak, nagyanyám zabigyerekeknek érezhette magát. Amikor az apja meghalt, a plébános nem volt hajlandó eltemetni az „eretneket”. Ott feküdt az udvaron. Aztán a földesúr, akivel a dédapám együtt szolgált az olasz fronton, kegyúrként ráparancsolt a papra, így eltemették. Nagyanyám többet pappal nem állt szóba, templomba nem tette be a lábát. Először egy Vályi nevű emberhez ment férjhez, szült neki három fiút, majd amikor az ura meghalt, összeállt a nagyapámmal. Édesanyám, Jakab Sára, 1926-ban született, ő már Zuglóban, az ottani Sing-Singben⁴ nőtt fel, végtelenül proli körülmények között. A Vályi nagybátyáim közül Gyula vöröskatona volt, úgyhogy bujkálnia kellett, Lajos elesett a Don-kanyarban, a harmadik pedig nyilas lett. Anyám, mikor a negyvenes évek végén megismerkedett apámmal, belépett a pártba, „kiemelték”, leérettségiztették, majd elvégezte a pártfőiskolát és filozófiatanár lett.

Jávorszky Béla Szilárd:

Te is Zuglóban nőttél fel?

Vas János Panyiga:

Á, dehogy, hisz apám minisztériumi katonatiszt volt, így én már a Rózsadombra születtem! Tízéves koromig a Lepke utcában laktunk, onnan leköltöztünk Lágymányosra, de miután anyámnak kiújult a tüdőbaja és szanatóriumba vonult, a négy évvel fiatalabb húgommal együtt bentlakásos intézetbe kerültünk. 1963 és 1967 között négy évet lehúztunk a Németvölgyi úton, ahol amúgy nagyon jól éreztem magam. És ami talán a legfontosabb: vigasztalásul kaptam egy gitárt.

Jávorszky Béla Szilárd:

A családban voltak zenei hagyományok?

Vas János Panyiga:

Semmi, azon kívül, hogy anyám sokat énekelt. Eredetileg szűcs volt, úgyhogy a bőrös szakszervezet tagjaként főként a mozgalmi dalokat ismerte. De azért hallott odahaza népdalokat is. Emlékszem, épp román népzenei felvételeket hallgattam a szobámban, amikor anyám bejött és kérte, kapcsoljam ki, mert a nagyapám pont ilyeneket énekelt, amikor berúgott.

⁴ A Nagy Lajos Király útja 104. alatti önkormányzati tulajdonú bérházat hívták így.

Jávorszky Béla Szilárd:

Anyád később nem ment újra férjhez?

Vas János Panyiga:

Nem. 1956 után félárván nőttem fel. Apám amúgy még a háború után kiteért a zsidó hitéből és áttért a reformátusra, a nevét pedig Vasra magyarosította, úgyhogy én már Vas Jánosként születtem. A zsidó származásomról sokáig semmit sem tudtam, egészen addig, míg valaki egyszer lezsidózott. Kérdeztem anyámat, hogy miért, mire mondta, azért, mert félig az vagyok. Akkor kezdtem utánanézni a családnak. A zsidók amúgy engem nem is tartanak annak, hisz náluk anyagi ágon öröklődik. Ez is amolyan kívülállóság: a zsidóknak gójj vagyok, a gójoknak zsidó. „Kint is vagyok, bent is vagyok.”

Jávorszky Béla Szilárd:

Térjünk vissza a „vigasztalásként” kapott gitárra! Magadtól tanultál meg rajta játszani?

Vas János Panyiga:

A nálam öt évvel idősebb unokabátyám, Galasi Péter – aki később szociológus lett, sőt a szociológiai tanszéket is vezette a Közgázon – akkor már basszusgitározott egy gimnáziumi beatzenekarban (Stagnation), megtanított nekem pár akkordot, úgyhogy elkezdtem motoszkálni a hangszeren. Az intézetben én voltam a sztár. Egyrészt, mert csak nekem volt gitárom, másrészt, aki tudott három akkordot, arra már felnéztek a többiek

Jávorszky Béla Szilárd:

Tehát intézményes keretek között nem tanultál zenét?

Vas János Panyiga:

Akkoriban semmit. Ráadásul az énektanárnővel sem voltam jóban, úgyhogy szolmizálni sem tanultam meg. Állandóan hármás voltam énekből. A gitározás azonban tetszett. A *Lobo, a farkas*⁵ című film betétdalával mindig nagy sikert arattam. A szövegeket már akkor is seperc alatt tanultam meg. Nemrégiben hallottam a nótát. Hát... eléggé „folklorizált” változatát nyomtam akkoriban. Az unokabátyám sokat tanítgatott, aztán egy idő után magamtól továbbléptem. Lehetett hozzá érzésem. Sokkalta később, már a hetvenes évek elején történt, hogy három évig tanultam gitározni Csepei Tibornál⁶ – miközben a szomszéd szobában Karda Beáta⁷ skálázott –, de aztán abbahagytam. A kottát ismerem, ha nem túl bonyolult, hangszerrel le is olvasom, de amúgy nem jöttek össze a dolgok. Nem vagyok rá büszke. Ez a félképzettség később sok gondot okozott a pályán. Mindenesetre, amikor az intézetnek vége lett, megjelentek az életemben a Gerillák.⁸

⁵ Walt Disney 1962-es filmjét 1965 decemberében mutatták be a magyar mozikban.

⁶ A korszak neves zenepedagógusa, aki számos gitáriskola-kiadványt készített.

⁷ Karda Beáta (1950) a hetvenes évek népszerű popénekesnője.

⁸ Az 1966-tól 1971-ig (egyres források szerint 1972-ig) létező zenekart hivatalosan Gerilla együttesnek hívták, de sokan csak „Gerillák”-ként emlegették. Alapítói és a dalok szerzői Berki Tamás (ének, gitár; ma neves dzsesszénekes) és Vámos Tibor (ének, gitár; névváltoztatást követően Vámos Miklós író), első énekesnője (az 1962-es, első Ki mit tud?-ról ismert) Gergely Ágnes volt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Az 1967-es első (és egyetlen) polbeat fesztiválon hallottad őket?

Vas János Panyiga:

Úgy emlékszem, korábban. De már előbb Bob Dylant.⁹ Egy szót sem tudtam angolul, de megőrültem érte. Az intézetben a hálótermi hangszórókból szólt a zene, és az első Dylan-nóta, amit hallottam, a *Pillangó* volt. Azóta sem találkoztam ilyen című Dylan-dallal, de erre határozottan – bár lehet, hogy rosszul – emlékszem. Meg Gianni Morandinak is volt akkoriban egy nagy polbeat slágere, a *C'era un ragazzo, che come me*, egy amerikai srácról, aki elesett Vietnamban.

Jávorszky Béla Szilárd:

Csak Dylant szeretted? Az ő példaképeit, Pete Seegert¹⁰ és Woody Guthrie-t¹¹ nem?

Vas János Panyiga:

Guthrie-t még nem ismertem, Pete Seegertől talán már hallottam a *We Shall Overcome*-ot,¹² de *Guantanamera*¹³ még nem volt meg. A Gerilláktól is csak a két, kislemezen megjelent számot (*Elment a repülő, Johnson kirándulása*) ismertem. De teljesen ledöbbenett, hogy egy szál gitárral ilyesmiket elő lehet adni. Úgyhogy magam is elkezdtem pol-beat számokat írni. Borzalmasak lehettek, szerencsére semmilyen felvétel nem maradt fent róluk. Ha lenne is, letagadnám.

Jávorszky Béla Szilárd:

Azok is a vietnami háborúról szóltak?

Vas János Panyiga:

Persze, nekem ez a vonal nagyon bejött. Otthon értelemszerűen balos nevelést kaptam, és anyám munkatársainak gyerekei közül többen kapcsolatban álltak azzal a száz-százötven fős egyetemista társasággal, amelyik időnként összejött és ilyenekkel foglalkozott. Erről szokott Berki és Vámos mesélni. Nem maoisták voltak, de tudták már, ki volt Che Guevara.¹⁴ Tizennégy évesen egyszer én is eljutottam egy ilyen buliba. Felvették – gondolom, Mambo magnóval – azt, amit akkor énekeltem és a gitáron zörögtem, elküldték a felvételt Maróthy Jánosnak,¹⁵ aki azt mondta, vigyétek el a Gerillákhoz. És akkor elvittek a Berkiék lakására, a

⁹ Bob Dylan (1941) amerikai énekes, dalszerző, zenész, költő. A 2016-os év irodalmi Nobel-díjasa.

¹⁰ Peter Seeger (1919–2014) amerikai folkénekes és baloldali aktivista.

¹¹ Woody Guthrie (1912–1967) amerikai dalszerző-előadó, az amerikai folkzene történetének egyik legfontosabb alakja. Bob Dylan egyik korai példaképe.

¹² A *We Shall Overcome* (Győzni fogunk!) című dal az 1960-as évek emberjogi mozgalmainak himnusza volt.

¹³ A *Guantanamera* talán a legismertebb kubai dallam, eredeti címe: *Guajira Guantanamera*, magyarul: guantanamói parasztlány. 1966-ban Pete Seeger Hector Angulo, Fidel Castro közeli barátja révén szerzett tudomást a dalról, és a newporti folkfesztiválon előadta *Guantanamera* címen. Innen indult világhódító útjára. Joseito Fernández 1928-as szerzeményének dallamára 1958-ban Julián Orbón zeneszerző egy José Martí (a kubaiak Petőfije) által 1891-ben írt versciklus, az *Egyszerű versek* egyes strófáit énekelte, az eredeti refrén meghagyásával. Seeger három ilyen Martí-strófával énekelte a dalt, nálunk is ezekkel vált ismertté Haraszi Miklós fordításában.

¹⁴ Ernesto Rafael Guevara de la Serna (1928–1967), ismertebb nevén Che Guevara, politikus, marxista forradalmár, gerillavezér, kubai miniszter.

¹⁵ Maróthy János (1925–2001) zenetörténész, zenekritikus, esztéta, szociológus és a magyarországi populáris zenei kutatások nemzetközileg elismert képviselője és egyik hazai kulcsfigurája volt.

Németvölgyi útra. Emlékszem, ott ült Haraszi Miklós,¹⁶ az együttes szövegírója, aki rögtön kijavította a prozódiai hibáimat. Szóval hamar bekerültem ebbe a körbe. Akkoriban a Gerillák a Csepeli Munkásotthonban, az UVATERV-ben és hasonló helyeken lépett fel, mentünk utánuk, mi voltunk a slepp. 1967 őszén pedig – Bársony Jánossal és Szabó Katalinnal – Monszun néven mi is alapítottunk egy pol-beat együttest.

Jávorszky Béla Szilárd:
Saját dalokat játszottatok?

Vas János Panyiga:
Részben igen, de főleg Gerilla-számokat, fordításokat. Már ismertük Pete Seegert, és egy ifjú költő, Varjas Endre (eredetileg Vizl Eduárd) fordította le a dalait. Nekünk ő volt a Harasztink. Meg a *Forrongó világ* című vékony füzetből játszottunk, amelyben korabeli forradalmi, közéleti kubai, latin-amerikai és észak-amerikai dalok szerepelt, dallamkottával, akkordokkal, eredeti és magyar szövegekkel.

Jávorszky Béla Szilárd:
Magyarországon a pol-beat – már csak az időbeni elcsúszás miatt is – azért eléggé mást jelentett, mint az Egyesült Államokban, ahol ez a műfaj – protest song néven – az ötvenes évek végén, hatvanas évek elején élte virágkorát. Akkor, amikor még szó sem volt Vietnamból. Ráadásul ez a társadalomkritikus vonulat mindig is a folkmozgalom része maradt.

Vas János Panyiga:
Hát ez az! A pol-beat nevet rettenetesen utáltuk, de kénytelen voltunk elfogadni, mert közhasználatúvá vált, nem lehetett mit tenni ellene, és hát az egyetlen fesztivált is ezen a néven rendezték. Pedig én már akkor is folknak akartam hívni ezt az irányzatot, mert abban nekem Dylan, Baez,¹⁷ Lomax¹⁸ és Seeger is egyaránt benne van. Dylan amúgy folkzenésznek tartotta magát, Pete Seeger pedig a *We Shall Overcome* mellett például cowboy-balladákat is énekelt. Később olasz és latin-amerikai példára próbálkoztunk ugyan az „új dal” (nuovo canto, nueva canción) elnevezéssel, de nem jött be, pedig a KÓTA¹⁹ kereteiben működött is egy „Új Dalmozgalom Bizottság”. Maróthy ebbe engem delegált.

Jávorszky Béla Szilárd:
Az 1967-es pol-beat fesztiválon ott voltál?

Vas János Panyiga:
Csak a tévé képernyője előtt. Az számomra a Gerillákról, a miskolci Mementőről és a budapesti Viet-beat együttesről, illetve az egyszál gitáros előadók közül Doleviczényi Miklósról és Dinnyés Józsefről szólt. De volt külön elektromos beat kategória, amelyben az Atlantisz, a Juventus és az Omega is szerepelt, utóbbival Somló Tamás énekelt az *Azért mert a faterod góré* című dalt. Meg hát Máté Péter, aki ott bukkant fel *A néger zongorista dala* című számával. A Monszun a fesztivál után alakult, októberben volt az első fellépésünk, ahol

¹⁶ Haraszi Miklós (1945) író, újságíró, politikus, a Kádár-rendszerben a baloldali rendszerkritikus diákmozgalom egyik ismert alakja, majd a Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) alapító tagja.

¹⁷ Joan Baez (1941) ír-mexikói származású amerikai folkénekesnő, a hatvanas évek eleji folkmozgalom emblemikus alakja.

¹⁸ Alan Lomax (1915–2002) amerikai etnomuzikológus, a 20. századi folktörténet egyik legismertebb gyűjtője.

¹⁹ Magyar Kórusok, Zenekarok és Népzenei Együttesek Szövetsége.

többek között olyan ismert szovjet polgárháborús dalokat énekeltünk, mint a *Bugyonnij-induló*.

Jávorszky Béla Szilárd:

Meddig játszottál a Monsoonban?

Vas János Panyiga:

Nem sokáig. *Kapj fel egy csóvát!* címmel a Láng Gépgyár művelődési házában ugyanis bemutattunk egy balos rendszerkritikus irodalmi műsort, amelyet azonnal betiltottak. Erre az estre meghívtam a nagybátyám, aki még anyámhoz képest is következetes és elkötelezett kommunista volt. Végighallgatta a műsort, majd közölte, ha nem szállok ki a bandából, akkor mindannyiunkat feljelent politikai izgatás miatt. Úgyhogy a Monsoonnal elváltak útjaink.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mégis milyen szövegek hangzottak ott el?

Vas János Panyiga:

Például előadtuk Bálint György *Intelmei kezdő felháborodókhoz* című művét,²⁰ ami még a Horthy-időszakban született, és ami szerint mindig fel kell háborodni, amikor disznóságot tapasztalunk magunk körül. Az ilyesmikre akkoriban nagyon ugrott a hatalom. Meg az is egyértelműen lejtött a dalokból, hogy szerintünk a Kádár-rendszer nem munkáshatalom, és a párt ugyanúgy kiszipolyozza a munkásokat, mint ahogy a kapitalisták tették. Úgyhogy nagybátyám „tanácsára” kiszálltam a zenekarból, de azért még sokáig eljártam hozzájuk.

Jávorszky Béla Szilárd:

A hatvanas évek beatforradalma amúgy mennyire érintett meg téged?

Vas János Panyiga:

Imádtam hallgatni. Emlékszem, 1966 kora ősze lehetett, amikor kilógtam az intézetből cigizni, és ahogy sétáltam a Németvölgyi úton, az egyik ablakból kihallatszott az Illéstől *Az utcán*.²¹ Vélhetően azért ez maradt meg bennem, mert ez az egyik legfolkosabb daluk. Amúgy pedig abszolút Beatles-párti voltam. Nekem a Rolling Stones hamisnak tűnt. A csúcsot viszont a Kinks és a Lovin' Spoonful jelentette. Annak a bizonyos unokabátyámnak az egyik osztálytársa Szepesi²² fia volt, úgyhogy könnyebben fértünk hozzá bizonyos zenékhez. Akkoriban jelent meg Mészöly Dezső *Villon és a többiek* című kötete, benne a tolvajballadákkal, azokat zenésítettük meg az unokabátyámmal. Majdnem úgy volt, hogy beszállok a beatbandájukba, ezeket fogjuk énekelni, és iszonyatosan nagy sztárok leszünk. Aztán nem így lett.

²⁰ Ennek a műnek egyik sokat idézett mondata: „Felháborodom, tehát vagyok.”

²¹ Ez az Illés-dal a magyar nyelvű beatzene egyik első manifesztuma. Az Illés az 1966 tavaszán a Kisstadionban tartott Gitárpárhaj verseny győzteseként lehetőséget kapott négy számát (*Légy jó kicsit hozzám; Ó, mondd; Az utcán; Mindig veled*) a Magyar Rádió stúdiójában rögzíthesse. Ezek sikere hatására hódított teret a magyar nyelvű beatzene.

²² Szepesi György (1922) rádiós sportkommentátor, „az Aranycsapat tizenkettedik játékosa”.

Jávorszky Béla Szilárd:

Későbbi társaddal, Dabasi Péterrel miként ismerkedtél meg?

Vas János Panyiga:

Vele a KISZ Központi Művészegyüttes Rottenbiller utcai törzshelyén találkoztam először, akkoriban épp a későbbi neves filmesztéta Báron Györggyel szerepelt Seeger együttes néven. Már ismertem Zsigmondi Ágit is, aki épp Berkivel járt. Közben Zuglóban Márton Géza szervezett egy pol-beat klubot, amely később átköltözött a Fővárosi Művelődési Házba. Közben 1968 elején sikerült az abban az időben felbukkant Tolcsvayékkal is összeveszнем. Mondták, népi anyagot kell játszani, nem a *Guantanamerát*. Mondtuk, „de hát az is népi anyag!” „Igen, de az nem magyar.” „Igen, de ti meg countryt énekeltek.” Csúnyán összevesztünk. Bélával²³ azóta jóban vagyok, de Lacival²⁴ azóta sem beszélünk, bár ő valószínűleg nem is emlékszik az egészre, és azt se tudja, ki vagyok.

Jávorszky Béla Szilárd:

Gondolom, az FMH-ban tartott pol-beat klubban is sűrűn megfordultál.

Vas János Panyiga:

Mi az hogy! Még fel is léptem. Balázs Krisztinával írtunk néhány dalt, és előadtuk őket Csalán néven, aztán Lantos Iván is csatlakozott hozzánk, akkor lettünk Perkettő (de lehet, hogy a névvel fordítva volt). Rendszeresen működünk abban a közegben. Sőt, rövid ideig még Gerilla-tag is voltam: amikor Vámost elvitték katonának, Berki odavett maga mellé Balázs Krisztával. 1969 áprilisában a salgótarjáni könnyűzenei fesztiválon – ahol az Atlasz, a Kex, az Apostol és a Zé-Gé²⁵ is fellépett – mint a pol-beat klub zenészei összeálltuk, és KISZ-dúr néven beneveztünk. De csak KISZ-moll néven engedtek fellépni. Merthogy a dúr nekik túl agresszív hangzású volt, attól féltek, balhét akarunk. Persze nem történt semmi ilyesmi. Aztán a Gerilla együttesel sokáig szerepeltem a Komlós János vezette Mikroszkóp Színpad „mai vendégünk”-sorozatában, ahol a kabaréműsor jelenetei között eljátszottunk néhány nótát (*Kompromisszum-dal, Utána tánc, Antal gazda*). Többet kerestem, mint a tanárim. Ott ismerkedtünk össze Hofival.²⁶ A Fehérvári úti pol-beat klub utolsó koncertje mindenesetre 1970-ben lehetett, de már fent a galérián, ahol a kiállításokat szokták rendezni. A Gerilla játszott, a Perkettő és Sebőék. Merthogy Maróthy János megbízta Berkit – aki akkoriban nála dolgozott az MTA Zenetudományi Intézetében –, hogy vegye fel magnóra Sebőéket, akik akkor még József Attila verseket énekeltek két gitárral. De úgy, hogy mikor meghallottuk, magunk alá csináltunk. Emlékszem, a második ilyen felvételen, amikor a Bartók-gyűjtésből egy máramarosi román medvetáncot játszottak, Béla már elővette a hegedűjét. Szóval a felvételek hatására meghívták őket a polbeat klubba, amelyről aztán később kiderült, hogy az utolsó volt. Nem sokkal később a Gerillák is feloszlott.

²³ Tolcsvay Béla (1946) gitáros, énekes, zeneszerző, szövegíró

²⁴ Tolcsvay László (1950) zenész, énekes, zeneszerző, előadóművész, 1974 és 1984 között a Fonográf együttes tagja

²⁵ Az 1966-ban a budapesti Zenei Gimnázium növendékeiből alakult – Várkonyi Mátyás vezette – együttes, innen a Zé-Gé rövidítés. Saját szerzemények mellett az akkor divatos Kinks, Rolling Stones, Beatles és Bee Gees dalokat játszottak.

²⁶ Hofi Géza (1936–2002) humorista, előadóművész, a magyar kabaré történetének egyik leghíresebb és legtöbbet emlegetett alakja, aki önálló produkcióival egyéni stílust teremtett.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ekkoriban már formálódott az Orfeo?

Vas János Panyiga:

Mielőtt ideérnék, egy fontos eseményről még kell, hogy beszéljek: a polbeat klub révén ugyanis kapcsolatba kerültünk a kelet-berlini Oktober klubbal, amely akkor már többszöri rendezte meg a Rote Lieder (Vörös dal) fesztivált. Nagyon polbeat, nagyon német, de sok pénzt kaptak rá az államtól, ezért a kezdetektől külföldieket is hívtak. Az egyik fő tanácsadójuk a nemzetközi munkásmozgalmi és zenetörténész körökben jól ismert Maróthy János volt, az ő révén került ki 1969 februárjában a Gerilla. A következő esztendőben pedig a Monszunt (a Gerillával együtt) hívták meg, amely akkor már nem pol-beatet játszott. Maróthy ugyanis rábeszélte őket, hogy cigány népzenevel foglalkozzanak, menjenek el a munkásszállókra, amelyek akkor tele voltak kelet-magyarországi cigány fiatalokkal. Munkások, cigányok, üldözöttek, kisebbség, szegénység – minden passzolt. Iszonyú nagy gyűjtést végeztek (meg kell lennie a Zenetudományi Intézetben.) Bársony János és felesége, Daróczi Ágnes, ismert cigány polgárjogi aktivista így talált rá egy munkásszállás kerítésén ücsörögve Varga Gusztira, a Kalyi Jag későbbi vezetőjére, aki épp a gitárjával bővölte a csajokat. A Monszun tehát elkezdett cigány folkra írt politikai, társadalmi töltetű dalokat játszani, és miután a berlini fesztivál szervezői bőséges létszámkeretet határoztak meg, én is kimehettem velük. Nem léptem fel, viszont Maróthy adott nekem egy Uher orsós magnót és mindent felvettem. Meg hát több külföldi ismerőssel találkoztam.

Jávorszky Béla Szilárd:

Például?

Vas János Panyiga:

Többek közt az erősen baloldali érzelmű Sergio Liberovici zeneszerzővel,²⁷ aki például a spanyol ellenállás dalait is felgyűjtötte. Vele még Maróthy ismertetett össze Budapesten, amikor itt járt a feleségével. Az első szövegmagyarításom amúgy az általa Italo Calvino versére írt *Varjú-dal* – eredetileg *Dove vola l'avvoltoio* – volt, ami aztán tábortúzi slágerré vált. Még az élettársam, aki táborozó korából ismerte, sem akarta elhinni, hogy nem orosz népdal, hanem én írtam a szövegét. Azután ott futottam össze a bolognai Canzoniere delle Lame csoporttal, akikkel máig tartó barátságot kötöttünk. És itt, Kelet-Berlinben találkoztam először a chilei Quilapayún együttesével is, amelyik valami elképesztő hatású zenét játszott. Nem feltétlenül népzene, de abszolút folklapút. Népi hangszerekkel, népi éneklésmóddal, főként politikai-társadalmi tartalmú dalokat. Mindenki lehidalt tőlük. Dabasi akkor a Monszunban játszott, és szinte egyszerre mondtuk, hogy „Édesapám, ezt kell csinálni!”. Ismertük már persze Sebőéket, meg akkor már a Kaláka is elindult, de azért ez más volt. Úgyhogy hálából, hogy kivitt a Monszun, aljas módon lenyúltam az egyik alapzenészüket, és Dabasival addig susmorogtunk, míg 1971-ben létrejött az Orfeo zenészcsoporthoz.

²⁷ Sergio Liberovici (1930–1991) olasz zeneszerző és népzene kutató.

Jávorszky Béla Szilárd:

Az Orfeo alapját egy fiatal balos képzőművészekből álló bábegyüttes jelentette. Ti hogyan keveredtetek melléjük?

Vas János Panyiga:

Lantossal – annak ellenére, hogy négy évvel idősebb, mint én, és ez abban az életkorban még sokat számít – jó barátok voltunk, rendszeresen zenélggettünk, egy körben mozogtunk. 1970 őszén emlékeim szerint ő jött azzal, hogy itt van ez a társaság, az *Orfeo szerelme* című darabra készülnek, és ahhoz keresnek zenészeket. Lantosnak vélhetően Györe Imre²⁸ szólt, aki a színművet írta, és akit korábban én is ismertem, mert pár megzenésített versét elénekeltük. Merthogy 1970. november 7-re a Szilágyi Gimnáziumban jó pár balos színezetű osztálytársammal, például a későbbi orfeós Oszkay Csabával, összeállítottunk *Úgy ünneplem, ahogy akarom* címmel egy meglehetősen balos műsort, benne Györe Imre és Nyerges András verseivel. Persze, majdnem betiltották. Szóval innen ismertem Györét, aki ekkor egy Che Guevaráról szóló drámát írt, aki Orfeóként leszáll a szerelméért az alvilágba, és megküzd a halállal. Ehhez szerettek volna zenét. Megismerkedtünk a bábozókkal. A darabban én mondtam az Énekes szövegét, ott volt a későbbi orfeós Elek Laci, Takács Feri, szilágyis gimnáziumi évfolyamtársaim. Aztán elénekeltém néhány nótát gitárral a bábosoknak, mondták, hogy klassz, úgyhogy jártam velük. A második műsorba már énekesként épültem be. Úgyhogy 1970 karácsonyán együtt buliztam velük a szentendrei közös házban.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hogyan jutunk el az Orfeo zenekarig?

Vas János Panyiga:

Úgy, hogy mindig utáltam egyedül fellépni, ezért 1971 elején elkezdett motoszkálni a fejemben egy zenekar gondolata. Malgottal²⁹ sokat vitakoztunk erről, azt akarta, hogy szólista maradjak, de a végén beadta a derekát, és csináltam egy olyannak szánt együttest, mint a chilei Quilapayún. Lantos épp külföldön vendéglátózott, de hívtam Dabasis, Berki az akkori barátnőjét, Zsigmondi Ágit ajánlotta, aki addig a bábcsoportban működött és a kommunában lakott, Angelusz³⁰ beajánlotta Nemes István Egont, akit én is régóta ismertem a horányi Vörös Meteor telepről, az Orfeo környékén forgoló Forgács Zsuzsi (azóta neves író) pedig a dobos bátyját, Andrást (ma író, dramaturg, rendező). A végén Kamondy Ági is odakeveredett, majd Lantos is visszajött. Így alakult ki 1972 elejére a héttagú Orfeo zenekar, amit amúgy mi Orfeo Zenészcsoporthoz hívtunk.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miből állt a repertoárotok?

Vas János Panyiga:

Magyarítottunk néhány Quilapayún-számot, átvettünk és átdolgoztunk néhány dalt Sebőéktől és a Kalákától, meg persze saját nótákat is játszottunk. Egyéb dalokat is összeszedtünk, a különböző történelmi társadalmi mozgalmak repertoárjából. 1972 februárjában meghívtak a berlini Rote Lieder fesztiválra, ahol nagy sikert arattunk. A fesztivál után pedig, jutalmul – más előadókkal együtt – egyhetes országos turnéra vittek bennünket.

²⁸ Györe Imre (1934–2009) költő, drámaíró, publicista.

²⁹ Malgot István (1941) szobrász, az Orfeo Csoport egyik vezetője.

³⁰ Angelus Iván (1953) színházi ember, táncos, színész, koreográfus, rendező, művészpédagógus. (Nem tévesztendő össze az azonos nevű, nála tizenégy évvel fiatalabb, 2016-ban elhunyt filmes producerrel.)

Jávorszky Béla Szilárd:

De hát a szövegeket nem is értették...

Vas János Panyiga:

Sok külföldi vett részt ezen a fesztiválon, svédek, olaszok, spanyolok, chileiek. A dalok előtt mindenki nagyjából elmondta, hogy miről énekel. Ha nem is értették, azért tudni lehetett, hogy miről szólnak a dalok. Viszont ebben az időszakban már rengeteget veszekedtünk a zenekarban. Mi ugyanis mindent megvitattunk. Igazi demokratikus zenekar voltunk. Ahogy Zsigmondi Ági mondogatta, háromszor annyit pofáztunk, mint amennyit zenéltünk. Mindenkinek megvolt a maga véleménye. Erre a fesztivál utáni plusz egyhetes NDK-turnéra Egon és András már nem is jött el, mondván, dolguk van idehaza, egyetemi vizsgáik vannak (mindketten filozófiát hallgattak). Pedig nagy nevekkel játszottunk együtt, mindenekelőtt a példakép chilei Quilapayúnnal, és az azóta Kubában nemzeti sztárrá vált Silvio Rodríguezzel. Ja, és a turné végén sztrájkot szerveztünk, mert nem akarták odaadni a pénzünket. Mikor bejelentettük a főrendezőnek, hogy ha nem fizet, nem lépünk fel másnap Drezdában, hisztérikus rohamot kapott, de egy óra múlva kipengette a pénzt. Aztán hazajöttünk az Orfeóval, és megtörtént a nagy szakadás.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért?

Vas János Panyiga:

Sokféle irányzat alakult ki a csoporton belül. Voltak a „bolsevik” gondolkodásúak (mi legalábbis így emlegettük őket), voltak a liberálisok, és voltak a semmit nem tűrő lázadók (Malgot őket anarchistáknak hívták). Meg hát egy csomó személyes ellentét. Úgyhogy a balhék után többen távoztak a csoportból, így a zenekarból is: Zsigmondi Ági, Forgács András és Egon. Viszont beszállt Balázs Jancsi. Így csináltuk tovább. Aztán jött az 1972-es Ki mit tud?. Az akkori Kőbányai Ifjúsági Klubban gyakoroltunk (ma posta működik a helyén), ott próbált amúgy a Beatrice is (Feró már benne volt). A klubot vezető Benkő Éva mindenben kiállt mellettünk, és mindenben segített.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ekkor már mentek a jelentések rólatok?

Vas János Panyiga:

Mentek. Volt, hogy kijött a pártbizottság kulturális részlege, és nekünk külön elő kellett adni a repertoárunkat. Szőnyei könyvéből³¹ tudom, hogy a művház igazgatóhelyettese írta ezeket a jelentéseket. Közben viszont rájöttünk, hogy hiába játszunk jól latin-amerikai népzenet, mégiscsak magyarok vagyunk. Sebőék táncházmozgalma már beindult, úgyhogy a repertoárba néhány népdal is belekerült.

³¹ Szőnyei Tamás: *Nyilván tartottak – titkos szolgák a magyar rock körül 1960–1990*, Tihanyrév, 2005.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ezeket hol hallottad?

Vas János Panyiga:

A *Fábián Pista balladáját* még anyámtól, aki NÉKOSZ-os nótaként ismerte. Elővettünk néhány betyárballadát, meg a *Kerek a szőlő levelét*, tehát igyekeztünk a magyar folklór felé nyitni. Ami azért nem ment könnyen. Tudod, mit tudtam a magyar néptáncról és a magyar népzeneről, mielőtt a Bihari együtteshez kerültem? Nagyjából annyit, hogy a rádióban hallottam az *Ecseri lakodalmast*. Egyébként tetszett a zene, meg alsó tagozatban osztálytársam és barátom volt Maros Gábor, a zeneszerző Maros Rudolf fia. Ezen kívül voltaképpen semmit. De nyomtuk, erőltettük. Ismertük Sebőéket, Lantos zenélt is velük, eljártunk a táncegyüttesrel való próbáikra, gyűjtöttük a dallamokat és a tapasztalatokat.

Jávorszky Béla Szilárd:

A *Ki mit tud?*-ra miként kerültetek?

Vas János Panyiga:

A kerületi gálára vendégként hívtak meg, majd utána odajött a tévés szerkesztő, Végh Miklós, hogy „hülyék vagytok? Miért nem neveztetek be?” Nekünk eszünkbe sem jutott, de ő utólag elintézte, így kerültünk be soron kívül a fővárosi elődöntőbe, ahol egy spanyol anarchista katonadalt és a *Fábián Pista balladáját* adtunk elő. A zsűriben mindenki lelkendezett, milyen remek dalok, mire megszólalt a hadsereget képviselő fiatal tiszt, hogy „de hát ez a magyar néphadsereg elleni izgatás!” Ő volt az egyetlen, aki értette. De sikerült kimagyaráznunk, úgyhogy megúsztuk, és bekerültünk a tévébe. Ahol a kategóriánkban a Monszunnal és Boros Lajossal versenyeztünk.

Jávorszky Béla Szilárd:

A döntőben – a *Hogyha fű a szembeszél* című örökbecsű dalocskájával – Boros Lajos nyert, nem?

Vas János Panyiga:

Hivatalosan igen, de voltaképpen nem. A szerkesztő Végh Miklós, aki balos ember volt és szeretett minket, a döntő után odajött, hogy „gyerekek, nem volt mit tenni, jött a telefon, hogy nem nyerhetitek meg. A győzteseket ugyanis Olaszországba viszik jutalomútra, és attól tartanak, hogy disszidáltok és csatlakoztok az olasz terrorista barátaitokhoz.” Erre persze nem lehetett mit mondani. Amikor kihirdették az eredményt, szó nélkül fenéken rúgtam Borost. A kamera szerencsére nem vette.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mennyire rontotta ez meg a kapcsolatokat?

Vas János Panyiga:

Semennyire, nagyon jóban voltunk, együtt jártuk az országot vele, meg a jódlis Forgách Gáborral. A *Fehérlófia* alapnovelláját ugyan magam írtam, de a folkmusicalnek hívott darabot – amit az akkori Generál együttesrel szerettünk volna megvalósítani – együtt találtuk ki. Révész³² lett volna Fehérlófia, a Microolied tagjai lettek volna a három lány, Boros pedig a Hétszűnyű Kapanyányi Monyók és az összes sárkány. Aztán ebből nem lett

³² Révész Sándor (1953) a Generál és a Piramis együttesek énekese.

semmi. Később viszont Boros – a KISZ művészegyüttes felkérésre – megcsinálta a darabot Trunkossal,³³ melyben szegény Lehr Feri³⁴ játszotta a főszerepet.

Jávorszky Béla Szilárd:

Közben 1971-ben leérettségiztél, és felvettek az ELTÉ-re olasz-történelem szakra, amely előtt – szokás szerint – elvittek egy évre katonának. Hogyan sikerült a zenélést ezzel összeegyeztetned?

Vas János Panyiga:

Úgy, hogy másfél hónap után leszereltem magam. Mikor 1971 szeptember elsején bevonultunk, már tudtuk, hogy februárban Berlinbe várnak minket a fesztiválra, úgyhogy Egonnal, akivel egyszerre, de nem egy helyre vonultunk be, fogadást kötöttünk, hogy ki szerel le előbb. Ma nehéz rólam elképzelni, de akkoriban roppant sovány voltam, negyvenkilenc-ötven kiló, zörögtek a csontjaim. Két évfolyamtársammal, Elek Lacival és Takács Ferivel az érettségi után rendszeresen jártunk a Gellért szárazgőzbe, hogy fogyjunk. De hát a csontból és a bőrből nem lehet semmit leizzadni. Így végül huszonhét százalékos súlyhiánnyal soroztak be. Vélhetően anyám intézte el, hogy a Hidász utcai laktanyában kerüljek, egy olyan szakaszba, amelyik tele volt hozzám hasonló protekciós gyerekekkel. Az első gázálarcgyakorlaton rosszul lettem, a felcser beküldött a kórházba kivizsgálásra és kiderült, szívbeteg vagyok. Gyerekkoromban a kanyarótól vagy a skarláttól szívizomgyulladást kaptam, amit nem kezeltek ki rendesen. Anyám persze tudta ezt, csak nem gondolta, hogy számít. Pedig ha tudom, akkor be sem vittek volna katonának. Az EKG viszont kimutatta, hogy jobb tawara-szár blokkom van. Emlékszem, egy fiatal orvos foglalkozott velem, s mikor ez kiderült, rémülten kérdeztem tőle: „akkor most meg fogok halni?” Mire nevetve közölte: „meghalni nem fog, viszont leszerelik vele.” Úgyhogy három hétig megfigyeltek, aztán leszereltek. Amúgy három nappal korábban, mint Egont, úgyhogy a fogadást is megnyertem.

Jávorszky Béla Szilárd:

De az egyetemet csak a következő év szeptemberében kezdted, nem?

Vas János Panyiga:

Igen, számomra ajándék volt ez a tíz hónap. Nem sokra rá, hogy leszereltem, Maróthy János – akivel még annak a bizonyos egyetemista társaságnak, meg a pol-beatnek folytán kerültem kapcsolatba – odavett maga mellé a Zenetudományi Intézet Zeneszociológiai Osztályára kutatói segéderőnek. Az volt a feladatomban, hogy egyfelől katalogizáljak, másfelől hanganyagokat másoljak át két hatalmas Revox magnó segítségével, harmadrészt szükség esetén fénymásoljak lemezborítókat (akkor még lapszámra kellett vezetni a nyilvántartást). Közben rengeteg latin-amerikai, észak-amerikai és olasz zene ment át a fülemen, melyben nemcsak pol-beat volt (hogy leegyszerűsítsem a dolgot), hanem rengeteg népzene is. Például ott voltak az olasz I Dischi del Sole kiadó kis- és nagylemezei. Olaszországban a különböző anarchista, kommunista és szocialista mozgalmaknak amúgy százötven éves dalhagyományuk van, amit népi kórusok és mások ma is énekelnek. Miként beszéltünk róla, Nyugat-Európában vagy Észak-Amerikában a folk nem vált el az aktuálisan írt politikai daloktól. Magyarországon sajnos a kettő nem nagyon ért össze, az egyik csak ezzel, a másik csak azzal foglalkozott, és a két tábor között nem volt átjárás.

³³ Trunkos András (1952) zenész, a Rolls Frakció meghatározó alakja.

³⁴ Lehr Ferenc (1950–2016) humorista, előadóművész.

Jávorszky Béla Szilárd:

Miért nem maradtál ott a ZTI-ben?

Vas János Panyiga:

Jött az egyetem, amellet pedig már nem fért volna bele. Maróthy ugyan megpróbált rávenni, hogy szociológus legyek, de ez nem sikerült. Ő amúgy alapvetően dzsesszistákkal (Szeverényi Erzsébet, Berki Tamás, Balázs János) vette körül magát, és erősen figyelte a Sebő-féle folkirányt. A szíve csücske azonban a pol-beat volt. Az FMH pol-beat klub előadásait például mind felvetette és betette a ZTI archívumába.

Jávorszky Béla Szilárd:

Az Orfeo fölött mikor kezdtek el gyülekezni a felhők?

Vas János Panyiga:

1972 nyara végén. A II. kerületi kapitányság ifjúságvédelmi osztályán két „máshonnan” érkezett nyomozó azzal vádolt bennünket – főleg Malgotra kihegyezve –, hogy a szentendrei kommunában megrontottunk, sőt megerőszakoltunk fiatalkorúakat. Szerencsére velem kesztyűs kézzel bántak – anyám akkor mégiscsak a BM-ben dolgozott –, de amúgy elég kemény helyzet volt. Egészen aljas módon próbálták kinyírni az Orfeo csoportot, nekem például arra célozhattak, tudják, hogy Fodor Tamás³⁵ szeretője vagyok. A végén összejöttünk Fodorék lakásában, és az egész csoport írt egy levelet Kádár Jánosnak, hogy mi baloldali jó kommunisták vagyunk, és sért bennünket ez az eljárás. Máig szégyellem, hogy ezt a levelet aláírtam, de a többiekért megtettem. Miközben tudtam, hogy nem vagyok úgy jó kommunista, mint ahogy azt Kádár elvtárs képzele.

Jávorszky Béla Szilárd:

Lett a levélnek fogantja?

Vas János Panyiga:

Egyik pillanatról a másikra abbamaradt a nyomozás. Berendeltek, páran kaptak hatósági figyelmeztetést, de mindenki mehetett haza. Néhány hétre rá viszont Szántó Gábor³⁶ vezetésével a *Magyar Ifjúságban* elindult egy cikksorozat *Orfeo az álvilágban* címmel, és Szántó minden aljasságot bevetett. Páran ugyan próbáltak a védelmünkre kelni (például Varjas Endre), de az egész cikksorozat oda vezetett, hogy a Ki mit tud?-döntős, országosan ismert zenekar számára egyik napról a másikra megszűntek a fellépési lehetőségek. A már lekötött bulikat ilyen-olyan indokkal visszamondták, még Benkő Éva, a kőbányai ház igazgatója – aki mindig nagyon keményen kiállt mellettünk – is mondta, hogy „gyerekek, ez így nem fog működni”. Ez az Orfeo Csoport többi tagját kevésbé érintette, hiszen a Stúdióknak volt saját helyisége, a Hazafias Népfrent klubja a Kinizsi utcában (később a kisgazdák pártirodája lett), ahol állandóan felléphetett. A bábosoknak szintén volt helyük. Nekünk viszont a koncertezés nagyon ment (nem anyagilag, az nem érdekelt), közben pedig hívtak tévéműsorba, tévéfilmbe (Zolnay Pali), a Katona József Színházba (Iglódi Pista). „Tata”³⁷ pedig a Bihariba.

³⁵ Fodor Tamás (1942) színész, rendező, az Orfeo Csoport tagjaiból létrejött Stúdió K Színház igazgatója.

³⁶ Szántó Gábor (1941–2009) újságíró.

³⁷ Novák Ferenc (1931) – vagy ahogy a szakmában nevezik: „Tata” – koreográfus, rendező, etnográfus, ekkoriban a Bihari Táncegyüttes vezetője.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hogyhogy?

Vas János Panyiga:

Megirigyelte Timártól,³⁸ hogy neki van népzenei együttese, neki pedig nincs. Mi már a Ki mit tud?-on magyar népzene is játszottunk, felfigyelt ránk, később megkereste Lantost, és odahívott bennünket. Balázs Jancsi letette a bőgőt, mert bőgőzni a Lantos is tud, és felvette a hegedűt, hisz ő képzett hegedűs. A Dabasi brácsázott, én meg jobb híján gitároztam.

Jávorszky Béla Szilárd:

De mégis mit játszottatok?

Vas János Panyiga:

Hát széki zenét. Meg azt, ami akkor a táncegyüttes repertoárján volt. A Bartókkal ellentétben a Bihariban még tizenöt évvel később is zongorára mentek a táncpróbák, nekünk csak akkor kellett menni, ha zenekari próba volt, általában csak a nagyobb fellépések előtt. Mert azt ki kellett a Biharinak fizetni. Amúgy meg adtak kottát, abból megtanultuk. Persze akkoriban még nem sokat tudtunk a táncházról. Ha a korai fesztiválokról a kezembe kerülnek régi felvételek, elpirulok. De akkor egyszerűen nem volt más, aki eljátssza ezeket.

Jávorszky Béla Szilárd:

És meddig maradtál a gitárnál?

Vas János Panyiga:

Egy idő után tamburázni kezdtem, majd a brácsára tértem át, ahol az alapakkordokat bárki meg tudja tanulni. Sosem voltam jó brácsás, de egy székít le tudtam kíséreni. Meg hát én voltam a zenebohóc, aki ha kellett, tekerőzött, ha kellett, citerázott, úgy ahogy.

Jávorszky Béla Szilárd:

Mikor változtattok nevet?

Vas János Panyiga:

1972-ben a tévé szilveszteri műsorába felkérték „Tatát”, hogy egy cigány blokkot koreografáljon, és annak a kíséretéhez remekül passzolt a latin-amerikai csattogós gitártechnika. De közölték velem, hogy Orfeo néven nem léphetünk fel. Ment a nagy tökölés, hogy mi a fontosabb: ellenállni a hatalomnak és „szolidaritani” a többiekkel, vagy ugyanazt más néven vinni tovább. Emlékszem, összegyűltünk Elek Laciék lakásában, végighisztiztük a témát a többiekkel, majd mi négyen, Balázs, Dabasi, Lantos meg én kivonultunk a konyhába, és eldöntöttük, hogy nevet változtatunk. Ezt állítólag én jelentettem be. Ahogy Lantos mondta később az Orfeóról készült filmben: „biztosan a Panyiga volt, beszélni mindig ő szokott.” Erre a többiek közölték, hogy akkor ki vagyunk zárva az Orfeo Csoportból. Mi meg beültünk a Kis Lucullusba, és miután mindannyian a Vízöntő jegyében születtünk, ráadásul a Vízöntő korszakát éltük a 68-as nyugati hagyomány szimbólumrendszere szerint (lásd *Aquarius*³⁹), így Vízöntő lettünk. Ez a névváltoztatás és kizárás akkoriban amúgy elég nagy port kavart bizonyos körökben, az egyetemen állandóan odajöttek hozzám kérdezősködni.

³⁸ Timár Sándor (1930) koreográfus, táncpedagógus, ekkoriban a Bartók Táncegyüttes vezetője.

³⁹ Az eredetileg 1967-ben New Yorkban bemutatott *Hair* című musical legismertebb dala, melyet 1967-ben írt Galt MacDermot, James Rado és Gerome Ragni.

Jávorszky Béla Szilárd:

Továbbra is ugyanazt a kettős életet éltétek: egyfelől előadásokon a Bihari együttest kísértétek, másrészt más repertoárral saját koncerteket adtatok?

Vas János Panyiga:

Lényegében igen. Csak közben a zenekarban sem volt teljes az egyetértés, hogy mit képviseljünk. Akkoriban már elkezdtem az egyetemet, de amikor olaszból megláttam a leíró nyelvtankönyvet, azonnal visszakoztam, és inkább néprajzos lettem, úgyhogy értelemszerűen a népzene felé húztam, míg Balázs Jancsi – aki akkor már szociológusként részt vett Maróthy cigánykutatásaiban – a pol-beatet szerette. Néha ugyan elővettük a gitárt és egy-két dél-amerikai nótát (például a *Guantanamerát*) elnyomtunk, mert azt a néptáncosok is szerették, de direkter politikizálást nem szerettünk volna. Úgyhogy Jancsi mondta, akkor ő inkább abbahagyja. Mire Lantos megtalálta Kiss Ferit, úgyhogy 1973 elejétől ő lett a hegedűsünk. Amúgy ő volt az, aki rávett, hogy tanuljam meg a háromhúrú széki kontrát. Addig ugyanis a táncházakban gitáron kísértem a székit. Elmondani is szégyellem.

Jávorszky Béla Szilárd:

Kiss Ferivel tehát megerősödött a népzenei vonal?

Vas János Panyiga:

Egyértelműen. Feri érkezése után beleástuk magunkat a valódi népzenezésbe, hamarosan már balkáni zenéket is játszottunk. Emlékszem, akkor fordítottam a *Töredékeket*, ami *Édesanya kedvesem* kezdettel nagy sláger lett. Nem tudok ugyan bolgáruul, de a betyárballadát szótárral megértem. Meg hát sokat segített akkoriban az egyik bolgár ismerősöm, Popov István, vagyis Sztefan Popov, aki Fodornál játszott a Pinceszínházban, azután az Orfeóba is átjött. Ráadásul egyszer, amikor Bulgáriában forgattunk Kabai Barnával, egy helyi színészlánnyal kitört a nagy romantikus egyényári szerelem – persze nyelvtudás nélkül –, és Stefan írta a nevemben a bolgár szerelmes leveleket. De közben folytatódott a versmegzenésítés is, Dabasi József Attila „Szegényember”-verseiből szemezgetett, merthogy igyekeztünk a társadalmi elkötelezettségünket is fenntartani.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ha jól tudom, 1973 nyarán a VIT-re⁴⁰ is kijutottatok.

Vas János Panyiga:

Voltaképpen ismét a februári kelet-berlini Rote Liederre hívtak meg minket (ez a többszöri meghívás amúgy nem gyakori a fesztivál életében, akkor a Kaláka volt a magyarországi „párunk”), de miután abban évben a VIT-et Kelet-Berlinben rendezték, a két eseményt összevonták. A KISZ KB-ban szerencsére voltak támogatóink, így az Orfeo-balhé ellenére kiengedtek. Berlinbe azonban Lantos már nem jött velünk. Ott vártunk rá az induló buszoknál az E-épület előtt, de csak az anyukája jelent meg, hogy „Iván nem jön, menjünk nélküle”. Majdnem felrobbantam. De nem volt mit tenni, négyen (Dabasi, Kiss Feri, Zsigmondi Ági és én) utaztunk ki, és négyen lettünk VIT-díjasok. Amikor pedig hazajöttünk, úgy döntöttünk, vége. A nevet megtartottam (merthogy én találtam ki), Dabasi csatlakozott a Kalákához, Lantos külföldön vendéglátózott, Ági pedig épp a dzsessztanszakra járt. És – miként Dinnyés Jóska szokta nevetve mondatni – „akkor Panyiga csinált egy új zenekart”.

⁴⁰ A Világifjúsági és diáktalálkozó nevű baloldali ifjúsági világtalálkozó közkeletű rövidítése.

Elhívtam Lengyelffy⁴¹ bőgősnek, Szabó András hegedűsnek és egy hirdetés után megtaláltam Molnár Ferit, a zseniális fúvóst, később pedig Kiss Feri a visszatért a Kolindából.

Jávorszky Béla Szilárd:

A Panyiga név amúgy honnan lett?

Vas János Panyiga:

Tudtam, hogy meg fogod kérdezni! Az a baj, hogy nincs nagy történet. Weöres Sándornak van egy verse, aminek nem tudom, mi a címe,⁴² az egész egy ritmikus álnyelvi játék, ebben szerepel a „panyiga”. Péter unokabátyámmal ennek mintájára írtunk egy másik halandzsát. Az egyik sort én írtam, a másikat ő, és így folytattuk. Jópofa hülyeség lett belőle, amit később a kirándulásokon – mint marhaságot – rendszeresen előadtam. Rajtam maradt a név. Nincs semmi poén, így lettem Panyiga. A gimnáziumban amúgy Drugicsnak hívtak – a Rejtő-figura után. A korosztályom kívülről ismerte Rejtő könyveit, úgyhogy sokan kaptunk onnan becenevet.

Jávorszky Béla Szilárd:

Szóval újra zenekart alapítottál. Ez sem volt hosszú életű. Ennyire nehéz ember vagy?

Vas János Panyiga:

Igen. Lehet. „Erőszakos és agresszív”, ahogyan az ügynökjelentésben is jellemezték. Sajnos egy idő után mindig előjönnek a korlátaim, főleg hangszeresen. Bizonyos szintig eljutottam a tekerőzésben, de onnan nem tudtam továbblépni. Vélhetően ennyi van bennem. A leginkább gitározni tudok, de sajnos ez arra is igaz. Mindez állandó feszültséget okozott bennem, sokat veszekedtünk, úgyhogy egy idő után mindenki túllépett rajtam. Majd eljött az a pillanat, amikor azt mondtam Ferinek, hogy oké, vigyék a nevet, csak menjetek a picsába.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ez mikor történt?

Vas János Panyiga:

Még bőven az első Vízöntő-nagylemez előtt. A nagy összeveszés után csapódtam ide-oda, Dinnyéssel játszottam, 1976 nyarán a Kolindával turnéztam: emlékszem, egy Barkas mikrobusszal mentünk, amelynek az oldalára rá volt írva a zenekar neve. De ekkor még egyetemista voltam, hosszabb utakra nem tudtam menni. A biharis turnék miatt így is kétszer halasztottam, mert hát az volt a stabil kereset, meg beleszerettem a mozgalomba, a közösségbe. Nem volt sok pénz, de legalább állandó. Bár a buli volt a lényeg.

⁴¹ II. Lengyelffy Miklós (1955) basszusgitáros, a KFT későbbi tagja. A televíziós szerkesztő Lengyelffy Miklós fia.

⁴² A Weöres-vers címe *Táncdal*, és amúgy így szól: „panyigai panyigai panyigai / ü panyigai ü / panyigai panyigai panyigai / ü panyigai ü // kudora panyigai panyigai / kudora ü / panyigai kudora kudora / panyigai ü // kotta kudora panyigai / kudora kotta ü / kotta panyigai kudora / panyigai kotta ü // ház panyigai kudora / ü kudora kotta ház / kudora ház panyigai / ü panyigai ház kotta”.

Jávorszky Béla Szilárd:

Akkoriban a népzenei revival mozgalom majd minden tagja járt gyűjteni. Te is jártál?

Vas János Panyiga:

Néprajzos hallgatóként kötelező is, meg természetes is volt. Az első komoly munkát a dél-somogyi Babócsán végeztük, tíz napra levonultunk az évfolyammal, főként balladákat gyűjtöttem, elég szép anyag jött össze belőle. Nekem amúgy mindig is Somogy volt a legkedvesebb vidék, ne kérdezd, miért, nincs semmilyen kötődésem hozzá, mégis nagyon vonz. Amikor a megyei tanácsba került egy egykori táncos, felajánlotta, hogy néhány diák gyűjtését állná a hivatal, én is jelentkeztem. Ekkor már megvolt a betyármániám, és a *Juhász András balladájában* szerepel egy osztopáni vörös bírós, és gondoltam, itt biztos jó sztorik lehetnek. Úgyhogy néhány évfolyamtársammal felkerekedtünk és leutaztunk Osztopánba.

Jávorszky Béla Szilárd:

Hogy nézett ki akkoriban egy gyűjtés?

Vas János Panyiga:

Akkoriban még odajött hozzánk a rendőr, hogy mit mászkálunk a faluban két napja. Úgyhogy az amúgy balos és párttag Dömötör Tekla néni⁴³ – akit mesteremnek tekintetem és később „nagyanyai” jó barátom lett – mindig elmondta, hogy „gyerekek, először is jelentkeztek be a párttitkárhoz és a tanácsitkárhoz. Aztán gyorsan menjetek a paphoz, mert az tud mindent.” Leutaztunk (jó sokat kellett begyalogolni az állomásról, végig bakanótákat énekelünk), meghallgattuk a papot, de utána egyből mentünk a kocsmába, ahol megkérdeztem, hogy nem tudnak-e ajánlani egy öreg pásztort, aki ismeri a *Juhász András balladáját*? Mire mondják, dehogynem, a csordás Farkas ott lakik a falu végén. Úgyhogy kigyalogoltunk hozzá – Farkas István a becsületes neve –, bezörgöttünk, beinvitált minket. Eleinte nem értette, miért érdekelnek minket ezek a betyárnóták, aztán belejött, és csak úgy dőltek belőle a mesék, a mondák, a balladák. Vissza is mentünk hozzá később. De nemcsak mi, hanem például Berecz Andris⁴⁴ is. Az öreg meg örült, hogy volt kinek mesélnie. A faluban senkit nem érdekeltek a történetei, például, hogy ő még látott igazi sárkányt. Hogyhogy? „Hát annál az ároknál az apámmal őriztük a marhákat és egyszer csak jött egy nagy fürgeteg, valami leszállt az árokba, és láttam, hogy ott van egy sárkány. A hátán ült egy ember, aki kérdezte, merre van a falu, és hogy jó emberek laknak-e ott. Ő volt a barboncás.” Mondtam, engem nem az érdekel, hanem a sárkány. „Hát az akkora volt, mint egy szamár, csak gyíkfeje volt, és három-három karom volt a négy lábán, és a farka is villaszerűen végződött. De hamar eltűnt, jobban nem tudtam megnézni.” És amikor fél évvel később rákérdeztünk, pontosan ugyanígy mondta el. Szóval én láttam embert, aki látott sárkányt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Erdélyben nem is jártál?

Vas János Panyiga:

Dehogynem, oda meg a „Tata” vitt, aki idővel amolyan fogadott apám lett – remélem, nem tagad meg –, és megtanította élvezni az ételeket és az italokat (addig nekem mindegy volt, mit eszem, csak sárgaborsó ne legyen). Vele jutottam el Székre (1974 vagy 1975 lehetett), abban az időszakban, amikor az új román funkcionárius kitalálta, hogy ne legyen

⁴³ Dömötör Tekla (1914–1987) néprajzkutató, néprajztudós, tanszékvezető egyetemi tanár. Kutatási területe elsősorban a magyar néphit, népszokások, népköltészet, népi színjátszás, de rendszeresen kitekintett más népek hiedelemvilágára, néprajzára is.

⁴⁴ Berecz András (1957) énekes, mesemondó, népmesegyűjtő, folklórkutató és előadóművész.

külön táncháza az egyes szegeknek, hanem tartsanak egy közöset a kultúrban. Majd kitalálta, hogy ne népzeneire táncoljanak a fiatalok, hanem magyar beatzenére. És hogy ne viseletben. Szerencsére nem sokáig működött ez. „Tatával” amúgy Dobos Károlyhoz jártunk meg a „Púpos” Pistához, az egyetlen nem cigányhoz a primások között. Novák döbbenetesen nagy kereskedő szellem, lehet vele alkudozni, de nem igazán érdemes. Na de „Púpos” Pista is igazi profi volt. Mikor ezek leültek alkudozni egy-egy bokályról⁴⁵ – na, azt filmre kellett volna venni.

Jávorszky Béla Szilárd:

Erdélyben csak Széken jártatok?

Vas János Panyiga:

Voltunk sokfelé, például Köbölkúton is, amelyet 1940-ben kettévágott a határ. Hatvan százalékban románok, negyven százalékban magyarok lakták, és addig közös táncházuk volt. Egyetlen szabály létezett, az ortodox románok és a református magyarok egymással nem házasodhattak. De történt egyszer, hogy egy román fiú és egy magyar lány, illetve egy magyar fiú és egy román lány egymásba szerettek. A társaik fedezték őket, de aztán 1940-ben a határ elválasztotta egymástól a román és magyar részt. Mindkét fiút behívták katonának, és ahogy ez szokás volt, előtte meg kellett nőszülniük, hogyha esetleg meghalának, akkor is maradjanak utánuk gyerekek. A két szerelmespár lelevelezte egymás között, hogy maradjanak együtt, úgyhogy a román lányt elvette a román fiú, a magyar lányt pedig a magyar fiú. Aztán a háborúban mindkét fiú elesett, és miután 1945-ben újraegyesült a falu, a két özvegyasszony a falun kívül az egyik hegyoldalban épített házat, és ott éltek halálukig. Mindez úgy derült ki, hogy amikor hajnalban, másnaposan a szekéren zakatoltunk Sármás felé, Novák észrevette ezt a különös kis házat, és megkérdezte a kocsiától, hogy mi az. Marci bácsi pedig elmesélte a történetét.

Jávorszky Béla Szilárd:

Magyarországon csak Somogyban gyűjtöttél?

Vas János Panyiga:

Nem, főleg a Dunántúlon, de máshol is. Egyszer, még a kolindás egyenyári, építőtábori „turnén” összefutottunk Dinnyéssel Csengerben. Azóta is emlegeti, hogy együtt gyűjtöttünk balladákat meg boszorkánymondákat. 1977-ben „Tatát” Veszprémbe hívták, hogy ott vezényelje le a Röpülj, páva! helyi fordulóját, engem pedig levitt segéderőnek. Egész télre kaptam egy mikrobust, oda mentem, ahová akartam, a Bakonyban hatalmas, egyben nagyon tanulságos anyagot sikerült összegyűjtenem. Merthogy, amikor a hetvenes években a revival mozgalom tagjai eljutottak a falvakba, csak a zenét és a táncot gyűjtötték, senki sem kérdezett rá a mesékre és a népszokásokra. Így egyoldalú, mondhatni, csonka maradt az akkoriban felgyűjtött anyag. Utólag pedig ezt már nem lehet bepótolni.

⁴⁵ Karcusú, egyfűlű, körte alakú, cserép borosedény.

Jávorszky Béla Szilárd:

Visszatérve a zenélésre: a hetvenes évek második felében milyen zenekarokban játszottál?

Vas János Panyiga:

Talán 1977 elején lehetett, hogy a Mákvirág primása, Szíjjártó Csaba „Tökorru” kirúgta a teljes zenekarát (én ezt többször csináltam), majd nekiállt embereket toborozni. A többi mákvirágból lett aztán a Kalamajka. Akkor épp facér voltam, úgyhogy bólintottam, meghívta még Lengyelffy és a Miskolcra épp Pestre költöző Balogh Kálmánt. Egészen 1979 tavaszáig nyomtuk, azért tudom ilyen pontosan, mert épp a Tanácsköztársaság dicsőséges évfordulójára hívtak ki bennünket Moszkvába, és utána történt a nagy „vizontlátásra!”. Ekkor már megszületett a lányom, nem sokkal később kézhez kaptam a diplomámat, majd a Néprajzi Múzeum akkori igazgatója, Hoffmann Tamás közölte velem, hogy odavesz, amennyiben abbahagyom a zenélést. Úgyhogy eladtam az összes hangszeremet Kiss Ferinek. Aztán az asszony Pécsen kapott szolgálati lakást, én is költöztem vele, de fél év után kirúgott, úgyhogy 1980-ban jöhettek vissza Budapestre. Írtam Nováknak, hogy „Ki vagyok rúgva. Jöhetnek a Bihariba?”. Jöhettem. Szabó Andris és Lengyelffy megint ott játszott, aztán jött Kun Sebestyén Géza, aztán megint Lengyelffy, aztán Zsákay Győző, majd Fátyol Tivadar. Összevesztünk, kibékültünk, Jancsó-filmben dolgoztunk, zajlott az élet. Majd egyszer csak szétment az egész. És ekkor (1982 lehetett) azt mondta „Tata”, hogy rendben, akkor kísérőzenekarnak szeretné az aktuális Vízöntőt. Amiben, ugye, én már régen nem voltam benne.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ezzel lett vége a zenész karrierednek?

Vas János Panyiga:

Nem. Ezt követően közel egy évig haktam a Vasas együttes kísérőzenekarában, majd csatlakoztam a MALÉV Kamarás Együtteshez, ahol az éppen akkor távozott (kirúgott?) Nagy Balázs helyére kerültem. És az még egészen a kilencvenes évek elejéig eltartott. Nem egyik pillanatról a másikra lett végre, hanem szép lassan elhalt. Nagyjából a televíziós szerkesztői munkámmal egy időben. Merthogy az öreg Lengyelffy Miklós korábban odavett külsős szerkesztőnek.

Jávorszky Béla Szilárd:

Nem hiányzik a zenélés?

Vas János Panyiga:

Lehet, hogy csúnyán hangzik, de nem. Főleg amikor eszembe jut a sok bőrdoból való ki és bepakolás, a hat hangszer, amit mind be kell hangolni, gyantázni, vattázni. Hét éve összejöttünk az egykori orfeósokkal, gondoltuk, két hét alatt feljátsszuk a régi dalokat, hisz úgymindenki tudja őket. Aztán kiderült, ez nem így van. Csak az beletelt egy hónapba, mire a bal kezemen az ujjbegyeim újra megszokták a gitárhúrt. Amikor a brácsavonót először rátettem a húrokra, egyszerűen kiugrott a kezemből. Fejben tehát még menne a zenélés, de a kezem már nincs edzésben.

Jávorszky Béla Szilárd:

A lányod amúgy zenész lett?

Vas János Panyiga:

Nem, angoltanár. Jó ideje Kanadában neveli a két unokámat. Táncolt együttesekben, de sosem zenélt.

Jávorszky Béla Szilárd:

Te amúgy táncoltál?

Vas János Panyiga:

Nem. Maximum félhomályban széki lassút, de a lényeg akkor úgyis az volt, hogy összefogódzunk a csajjal. Lehet, hogy gátlásos vagyok. De mindig elszúrom a lépést, még a széki lassúban vagy a héjszában is. Amúgy rengeteget jártam táncházba, élveztem hallgatni a zenét és nézni a táncosokat – na meg a társaságot.

Jávorszky Béla Szilárd:

1981. augusztus 1-jén indult el – az akkori Népművelési Intézet Néptáncosztályának alárendelve – a Néptáncosok Szakmai Háza, melynek vezetője Stoller Antal Huba⁴⁶ volt, munkatársai pedig Neuwirth Annamária⁴⁷ táncpedagógus, Vavrincez András⁴⁸ népzeneész és jómagad. Ide hogyan kerültél?

Vas János Panyiga:

Mikor feljöttem Pécsről, a Népművelődési Intézet táncosztályán – melyet akkor Lelkes Lajos vezetett –, már körvonalazódott a szakmai ház koncepciója. Lényege, hogy egy olyan részleget kellene létrehozni, amelyik kiszolgálja az amatőr néptáncegyütteseket eredeti anyagokkal, filmekkel és zenékkal, valamint rögzítené, dokumentálná az amatőr néptáncmozgalom eseményeit. Merthogy addig a mozgalmi emberek a ZTI-be jártak és folyamatosan a kutatóktól kértek ilyen anyagokat. Amikor 1981-ben létrejött a szakmai ház, megkerestek, én meg örömmel elvállaltam. Hivatalosan 1982. január 2-ától kedve szolgáltattunk – az igények és a lehetőségek szerint – anyagokat az amatőröknek.

Jávorszky Béla Szilárd:

A tanári karriered is ekkoriban kezdődött?

Vas János Panyiga:

Nagyjából igen. Az első nagy táncvezető-képző tanfolyamot még Lelkes szervezte a KEK-en, melyen az elméleti órát a népszokásokról Dömötör Tekla néni tartotta, aki a második vagy harmadik alkalom után megkért, hogy tartsam én tovább. Úgyhogy tartottam. És attól kezdve mindenféle tanfolyamra hívtak, kialakult egy módszertan, hogy mikor mit kell leadnom, és ezzel beindult az oktatói pályám, amit nagyon élveztem, főleg, amikor hullámozott a zenei pályafutásom. Az exhibicionizmusomat itt is kellően kiélhettem. Azt szoktam mondani, hogy a tanítás abszolút főszerep negyvenöt perces felvonásokkal. Aztán a kilencvenes évek elején megkeresett Varga Zoli,⁴⁹ aki akkor a főti gyerekvárosban lakott a feleségével, Beával. Felvetődött, hogy létrehoznának egy népművészeti szakközépiskolát, kerámia, szövő, viseletkészítő és néptánc szakokkal. Jól ismerték az akkori minisztert,

⁴⁶ Stoller Antal Huba (1944) koreográfus.

⁴⁷ Neuwirth Annamária ma az ország egyik legelismertebb néptánc-pedagógusa.

⁴⁸ Vavrincez András (1954) ének-zene népzene-tanár, népzene-kutató, népzene-ész.

⁴⁹ Varga Zoltán (1944) koreográfus.

Andrásfalvyt⁵⁰ és kijárták nála. Zoli tudta, miket tanítok, úgyhogy szólt, hogy a néprajz tantárgy tanrendjét találjam ki, és persze tanítsam. A szakközépiskola ma is működik, ősszel indul a huszonötödik tanévünk, és rengeteg hivatásos táncos került ki onnan. A fóti tevékenységem alapján pedig meghívtak a Magyar Táncművészeti Főiskolára (ma egyetem), ahol szintén lenyomtam kilenc-tíz évet.

Jávorszky Béla Szilárd:

Közel egy évtizede dolgozol a *folkMAGazinnal*. Ez a lehetőség hogyan adódott?

Vas János Panyiga:

Voltaképpen Pityu⁵¹ ide mentett, amikor a Hagyományok Házából kitétek a szakmai ház egykori stábját. Felajánlotta, hogy jöjjenek ide félállásba. Éveken át egy olyan néprajzi tudástárat, tudásbázist építettem, hogy ha szeretnéd kutatni a Küküllő mente hagyományait, akkor itt találsz térképet, bibliográfiát, olvashatsz általánosan leíró szövegeket, és láthatsz, hallhatsz oda való táncot és/vagy zenét. Az utóbbi időben pedig főként a *folkMAGazin* szövegeit gondozom, szerkesztgetem. Közben pedig „*Hej, betyárok!*” címmel megírtam a betyárok történetét a népi kultúrában. A betyártematika már egyetemistaként is bejött, hisz ez a fajta társadalmon kívüliség – ami amúgy az egész földrajzi régióra jellemző – mégiscsak a lázadásról szól. Úgyhogy amikor 2011-ben megkerestek, hogy megírnám-e a történetüket, örömmel elvállaltam.

Jávorszky Béla Szilárd:

Ahogy hallgatom az élettörténeted, benne a fordulatok általában úgy történnek, hogy adódnak körülötted lehetőségek, amelyeket aztán választasz vagy nem. Lehet, provokatívnak hangzik, de akartál te már valamit igazán az életedben?

Vas János Panyiga:

Annak idején nagyon akartam zenekart csinálni. A többi valóban csak úgy alakult. De mindig jól éreztem magam. Sosem voltam ambiciózus alkat. Inkább mindenben kívülállónak számítottam. Benne is voltam, meg nem is. Néprajzosnak zenész voltam, zenésznek néprajzos. Néha valóban sodródtam. Meg akartam tanulni rendesen hangszeresen zenélni – nem sikerült. De az, hogy az Orfeo és a Vízöntő létrejött, az én elszántságomnak és erőszakosságomnak is köszönhető. Aztán, hogy miből mi lett, az már nem rajtam múlott, ahhoz kellett a többiek. De mindig úgy éreztem, hogy a helyemen vagyok.

Jávorszky Béla Szilárd:

Máig megmaradtál balos gondolkodásúnak?

Vas János Panyiga:

Ahogy mondani szokták, Jézus volt az első kommunista. Sosem pártban gondolkodtam, hanem közösségben, a „szabadság, egyenlőség, testvériség” eszménye nekem abszolút megmaradt. Amikor többször a pofámba vágták, hogy anarchista vagyok, utánanéztam, és kiderült, hogy az is egy kommunista irányzat, csak tagadja az államot és a proletárdiktatúrát. Igen, megmaradtam kommunistának, ha úgy tetszik, bár a mai nyelven ez Sztálint és Rákosit jelenti. Nekem inkább Bakunyint, Kropotkint, vagy ha úgy tetszik a názáretit és Szent Ferencet, Szent Ágostont, Münzert és a „szabad szellem testvéreit”. De ez messzire vezet. Elég sok emberrel, akikkel annak idején azonos körökben mozogtunk,

⁵⁰ Andrásfalvy Bertalan (1931) néprajzkutató, egyetemi tanár, 1990 és 1993 között az Antall-kormány művelődési és közoktatási minisztere.

⁵¹ Berán István (1954) népzeneész, a *folkMAGazint* is megjelentető Táncház Egyesület vezetője.

megromlott a viszonyom a rendszerváltozás után, mert ők időközben liberálisok lettek, és nem értik, miért vagyok ilyen fafejű. Én viszont megmaradtam olyannak, amilyen voltam.